

**ИНСТИТУТ ЗА АКРЕДИТАЦИЈА НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

ПРОГРАМА
за работа на Институтот за акредитација
на Република Македонија
за 2013 година

Акт: ПР 2013

Врз основа на член 5 став 2 од Законот за акредитација ("Службен весник на Република Македонија" бр.120/09 и 53/11), Владата на Република Македонија на седницата одржана на 03 јануари 2013 година донесе

Програма за работа на Институтот за акредитација на Република Македонија за 2013 година

I. Вовед

Со Законот за акредитација ("Службен весник на Република Македонија" бр.120/09 и 53/11) е уредено основањето, организацијата и работењето на Институтот за акредитација на Република Македонија (во понатамошниот текст: ИАРМ), како јавна установа која ги врши работите и задачите на национално тело за акредитација, како и постапката за акредитирање врз основа на овој и други закони и надзорот над исполнувањето на барањата за акредитација.

Акредитацијата претставува моќна алатка со која посредно се обезбедува квалитет на производите и развој на трговските односи на национално и меѓународно ниво. Суштината на акредитацијата е насочување кон добивање на повисок квалитет и подобра конкурентност на производите и услугите со намалени трошоци. Токму под закрилата на акредитацијата, а пред се заради предностите кои таа ги нуди преку својот систем на барања, производителите се повеќе ориентирани кон подигнување на квалитетот на производите и услугите што ги нудат, со што се намалуваат можностите од сериски грешки во производството. Истовремено, преку знакот за акредитацијата се намалуваат, или подобро речено се елиминираат поголем дел од техничките бариери при размената на стоките и услугите, преку што се изразува нејзината улога на поддршка на индустријата и меѓународната трговија.

Оваа придобивка за нашето стопанство, ИАРМ ја обезбеди преку акредитациската дејност, со здобиеени признанија за исполнетост на соодветните барања и услови, вообличени во меѓународни договори.

Имено, со потпишување на Договорите за взаемно признавање на сертификатите за акредитација со Европската организација за акредитација – EA-MLA (Multilateral agreement – MLA) и со Меѓународната (светската) организација за акредитација на лаборатории ILAC-MRA, ИАРМ веќе ги отвори вратите на европскиот и светскиот пазар, согласно принципот „еднаш акредитиран, насекаде прифатен“. Потпишувањето на Договорите значи дека издадените документи од македонските акредитирани тела за оцена на сообразност, согласно стандардите МКС EN ISO/IEC 17025 за лаборатории за тестирање и калибрација, МКС EN ISO/IEC 17020 за инспекциски тела и МКС EN 45011 за сертификациски тела за процеси, производи и услуги, се признаваат на светско ниво.

Поточно, потпишувањето на Договорот за взаемно признавање на сертификатите за акредитација со Европската организација за акредитација (EA-MLA¹) значи дека сметано од април 2012г. издадените сертификати и извештаи од акредитираните македонски тела (лаборатории за тестирање и калибрација, инспекциски и сертификациски тела) подеднакво важат на европскиот пазар.

¹MLA претставува договор потпишан помеѓу акредитациските тела, членки на EA, за признавање на еднаквост и доверливост, а со тоа и прифаќање на акредитираните сертификациски, инспекциски и калибрациски сертификати и извештаи од тестирање низ цела Европа.

Потпишувањето на овој Договор доведе и до потпишување на вториот значаен меѓународен документ – Договор за мултилатерално признавање на акредитациите за областите тестирање, калибрација и инспекција со Меѓународната (светската) организација за акредитација на лаборатории (ILAC-MRA²) што претставува уште еден успех на ИАРМ на меѓународен план.

Бенефитот од потпишувањето на двата Договори, веќе го чувствуваат домашните стопански субјекти, бидејќи преку нив се намалени бариерите во трговијата и е обезбедено слободно движење на производите и услугите од Република Македонија кон надворешните пазари. Имено, еднаш испитан/сертифициран производ или услуга од акредитирано тело во земјава може слободно да се извезува во странство, без притоа да се наметне потреба од негово повторно преиспитување.

Постапката за акредитација се спроведува на барање на домашни и странски правни лица, а се темели врз основа на Законот за акредитација и други закони и во согласност со барањата во соодветните македонски, европски и меѓународни стандарди и документи на националните, европските и меѓународните организации.

Во принцип акредитацијата има доброволен карактер и на недискриминаторски начин е достапна до секоја странка која ќе поднесе Пријава за акредитација. Воедно, акредитацијата е основа за добивање овластување од страна на повеќе министерства. Акредитациските постапки кои ги спроведува ИАРМ, особено се однесуваат за акредитација на:

- лаборатории за тестирање и калибрација;
- тела кои вршат сертификација на производи;
- тела кои вршат сертификација на системи за управување и
- тела кои вршат инспекција.

Постапките за акредитацијата (во областите на тестирање, сертифицирање и инспекција), се базираат на стандардите од серијата МКС EN ISO/IEC 17000, односно МКС EN 45000.

ИАРМ активно учествува во работата на европските и меѓународните организации за акредитација и притоа ги застапува интересите на Република Македонија во нив. ИАРМ е полноправна членка на Европската организација за акредитација (European cooperation for accreditation - EA) и на Меѓународната организација за акредитација на лаборатории (International Laboratory Accreditation Cooperation - ILAC).

Согласно член 14 став 1 од Законот за акредитација ("Службен весник на Република Македонија", бр.120/09 год. и 53/11), заради извршување на работите и задачите на ИАРМ, Владата на Република Македонија на предлог на ИАРМ донесува годишна програма за работа.

II. Цели на Програмата за работа на ИАРМ за 2013 година

Главна цел на ИАРМ е континуирано одржување и зајакнување на системот на акредитација кој ќе обезбеди доверба во компетентноста на телата за оцена на сообразност (сертификациските тела, лабораториите за тестирање и калибрација и инспекциските тела) и воедно ја обезбедува слободната трговија со домашните производи на пазарите во Европа и светот.

²MRA претставува договор потпишан помеѓу акредитациските тела, членки на ILAC, за признавање на еднаквост и доверливост, а со тоа и прифаќање на акредитираните инспекциски и калибрациски сертификати и извештаи од тестирање низ светот.

Акредитацијата, како во светот, така и во Република Македонија игра важна улога во јакнењето на внатрешниот пазар и квалитетот на живеење, а приматот во нејзината улога е развој на домашното стопанство и негово интегрирање во светски рамки. Но, за Република Македонија таа е особено важен инструмент и како поддршка за нејзиното интегрирање кон Европската Унија, што е особено истакнато во примената на хармонизираното законодавство, односно исполнување на барањата за усогласување на домашното законодавство со европското, и воедно јакнење на институционалните капацитети за имплементација на европското право. Токму потпишувањето на двата меѓународни Договори значи признание за исполнетост на барањата за примена на техничкото законодавство.

Имајќи ги предвид ваквите придобивки од реализацијата на претходно зацртаните планови и цели на ИАРМ, кои се признание за успешно вршење на акредитациската дејност, како и потенцијалите што произлегуваат од нив, мора да се има во предвид и нивното повеќенаменско значење. Имено, потпишувањето на Договорите значи признание на воспоставениот систем за акредитација во Република Македонија, што воедно наметнува примарна обврска за негово натамошно одржување и надградување, а од друга страна значи продлабочување на потребата кај домашните субјекти од нивно акредитирање, што директно води кон зголемување на обемот на работа на ИАРМ.

Потпишувањето на двата меѓународни договори, отвора уште една нова димензија во работата на ИАРМ, во делот на прекуграничната акредитација. Имено, со статусот на потписник на MLA и MRA, ИАРМ се стекна со привилегија да врши акредитирање и во странство, на странски субјекти кои не се резиденти во Република Македонија, а чиишто седишта се во земји кои не се потписнички на овие договори.

Оттука, главните активности на ИАРМ во 2013 година ќе бидат насочени кон активности и подготовки за првиот редовен надзор од страна на ЕА, што следи по потпишувањето на Договорот ЕА-MLA. Согласно правилата, плановите и програмата за работа на Европската организација за акредитација, првиот редовен надзор треба да се реализира во октомври 2013 година.

Посебни цели за реализацијата на програмата се:

- зголемување на бројот на акредитирани тела од страна на ИАРМ, како во земјава така и во странство;
- институционално зајакнување и координирање на акредитациските активности во Република Македонија преку зголемување на бројот на технички оценувачи и експерти;
- постојано залагање за олеснување на глобалната трговија преку прифаќање на резултатите на акредитираните тела за оцена на сообразност;
- промовирање на извештаите и/или сертификатите кои ги издаваат телата за оцена на сообразност акредитирани од ИАРМ,
- реализација на владините проекти кои се поврзани со работата на ИАРМ;
- реализација на проектот „Македонско сонценце“;
- давање техничка поддршка на министерствата и останатите институции за сите прашања поврзани со постапките за акредитација;
- активна соработка со европските и меѓународните организации за акредитација;
- постојана работа за стекнување поголема доверба кај заинтересираните страни и
- продолжување на веќе воспоставената соработка со Стопанските комори во Македонија, Организацијата на потрошувачи на Македонија и економските оператори.

III. Предвидени активности за реализација на Програмата

Во Буџетот на Република Македонија за 2013 година ("Службен весник на Република Македонија" бр.167/2012), раздел 10001 – Министерство за економија, во Подпрограма 51 – ИАРМ, на категориите 42 – стоки и услуги и 48 – капитални расходи, планирани се финансиски средства во износ од 14.036.000 денари.

За одржување на ефикасноста на воспоставениот национален систем за акредитација согласно Законот за акредитација ("Службен весник на Република Македонија", бр.120/2009 и 53/2011), стандардот МКС EN ISO/IEC 17011, како и правилата на европската и светската организација за акредитација (EA и ILAC) потребно е да се реализираат следниве активности:

1. Акредитациски активности

ИАРМ досега има акредитирано 112 тела за оценка на сообразност и има 27 нови пријави за акредитација. Во 2013 година ќе се изврши редовен надзор на веќе акредитираните тела, а воедно ИАРМ ќе се стреми кон зголемување на бројот на акредитирани тела за оценка на сообразност.

Согласно Законот за акредитација, како и обврските што произлегуваат од потпишаните меѓународни договори, ИАРМ континуирано ќе го одржува и подобрува целокупниот систем за акредитација. Во рамките на развојните активности, ИАРМ ќе развива нови шеми за акредитација согласно специфичните потреби на Република Македонија, како што е акредитација на тела за сертификација на системи, персонал и слично, а веќе започна со развој на нови шеми за акредитација на медицински лаборатории. Развојот на овие шеми ќе биде во соработка со заинтересираните страни, потпомогнати со работата на Техничките комитети.

Имајќи во предвид дека компетентноста на оценувачите е клучна за квалитетна реализација на акредитациските активности, ИАРМ голем акцент во работата става на ангажирање на техничките оценувачи и експерти од различни подрачја и нивно обучување/дообучување за стандардите за акредитација и процедурите за оценување. Со цел да бидат задоволени барањата на стандардите за акредитација, околу 30% од ангажираните техничките оценувачи и експерти при спроведувањето на постапките за акредитација се од странство. Но, во иднина ИАРМ ќе настојува да ја зголеми компетентноста на домашните оценувачи и експерти, преку нивно анимирање и обучување, како би можело да зголеми нивниот ангажман во постапките за акредитација.

Во рамките на соработката со националните институции, ИАРМ активно ќе продолжи да соработува со Министерството за економија, Институтот за стандардизација на Република Македонија и Бирото за Метрологија, со кои се потпишани договори за соработка.

Потребни средства 6.000.000 денари

2. Прв редовен надзор што следи по потпишувањето на Договорот за взаемно признавање на сертификатите за акредитација со Европската организација за акредитација (EA-MLA)

Согласно правилата, плановите и програмата за работа на Европската организација за акредитација (EA), првиот редовен надзор по потпишувањето на Договорот за взаемно признавање на сертификатите за акредитација со Европската организација за

акредитација (EA-MLA), треба да се реализира во октомври 2013 година. Процедурално, неговата реализација следи две години по реализацијата на иницијалната оцена (октомври 2011). И оваа надзорна оцена ќе биде реализирана од страна на меѓународен тим од пет члена делегиран од ЕА, а севкупната нејзина организација и трошоци се на товар на ИАРМ (патни трошоци, трошоци за храна и сместување).

Одржувањето на важноста на Договорот, преку презентација и одбрана на воспоставениот систем за акредитација и исполнување на обврските што произлегуваат од него преку најразлични активности, е од суштинско значење не само за дејноста на ИАРМ и македонското стопанство, туку и за реализацијата на проектот на Владата на Република Македонија “Македонско сонценце“.

Потребни средства 500.000 денари

3. Организирање на обуки

Одржувањето и надградувањето на компетентноста како на вработените, така и на надворешни лица со цел да се зголеми бројот на оценувачи кои ќе ги користи ИАРМ во постапките за акредитација, е неопходна потреба, но и примарна обврска што за ИАРМ произлегува од меѓународните договори. Оттука, и следната година посебен акцент ќе се стави на организација и учество на обуки, семинари и работилници.

Во 2013 година ИАРМ ќе се стреми да го зголеми бројот на водечки оценувачи преку вклучување на кандидатите за оценувачи и техничките оценувачи во теоретски обуки и обуки со вклучување во оценувања под надзор. Притоа особено ќе се води сметка за анимирање на домашни оценувачи и експерти, со цел нивната ангажираност во спроведување на постапките за акредитација да оди во нагорна линија. За жал, досегашното искуство покажа недостиг од домашни стручни лица во одредени области кои ги исполнуваат условите да бидат вклучени на Листата на оценувачи на ИАРМ, поради што ИАРМ беше принуден да ангажира странски оценувачи. Токму преку организацијата на соодветни обуки се обезбедува услов за дополнување на Листите на оценувачи и експерти со нови лица, чии податоци редовно се ажурираат.

Во 2012 година листата на оценувачи ја сочинуваат 16 водечки оценувачи, 32 технички оценувачи, оценувачи во обука има 15, кандидати за оценувачи има 6 и 34 експерти. Десетмина од водечките оценувачи се од редот на вработените стручни лица во ИАРМ, а останатите се надворешни соработници и тоа најголемиот број од Република Македонија. Во листите покрај нив, има оценувачи и експерти од други тела за акредитација, кои се членки во ЕА или со кои ИАРМ има потпишан договор за соработка.

Во 2013 година ИАРМ планира да ги организира следниве обуки:

- Обуки на вработените за стандардот МКС EN ISO/IEC 17011 - Општи барања за телата за акредитација кои акредитираат тела за оцена на сообразноста, стандард по кој работи ИАРМ (задолжително, заради одржување на системот за акредитација);
- Обуки за водечки оценувачи за стандардите: МКС EN ISO/IEC 17025 за лаборатории за тестирање и калибрација и МКС EN ISO/IEC 17020 за инспекциски тела;
- Обуки за оценувачи за новите/ревидираните стандарди: МКС EN ISO/IEC 17065 и МКС EN ISO/IEC 17024 за сертификациски тела, МКС EN ISO/IEC 17020 за инспекциски тела;
- Обука за обучувачи;

- Обуки и/или работилници за одредени специфични технички барања (следливост на мерењата, мерна неодреденост, користење на референтни материјали, земање на примероци за испитување и сл.) и
- Обуки за развој на нови шеми за акредитација:
Акредитација на медицински лаборатории (МКС EN ISO/IEC 15189) и
Акредитација на сертификациски тела за персонал (МКС EN ISO/IEC 17024.)

На овие обуки ќе учествуваат вработените на ИАРМ и надворешните соработници, оценувачи и експерти.

Дел од теоретските обуки ќе бидат организирани во тренинг центарот на ИАРМ, а дел во странски акредитациски тела, членки на ЕА и потписнички на МЛА.

Потребни средства 600.000 денари

4. Спроведување интерна проверка

Согласно барањата на стандардот МКС EN ISO/IEC 17011 реализирањето на редовната интерна проверка на вработените во ИАРМ е задолжителна обврска и потреба заради одржување и унапредување на системот за квалитет во ИАРМ.

5. Преиспитување на раководството

Согласно политиката за квалитет и процедурите за работа на ИАРМ еднаш годишно се реализира преиспитување на раководството на ИАРМ (директор, претседател на Совет, менаџер за квалитет, раководители на сектори и одделенија).

Целта на преиспитувањето е преку анализа на документи, извештаи, жалби, приговори, забелешки и несообразности да се дефинираат и редифинираат политиките и целите на ИАРМ и да се испита ефикасноста на системот за квалитет на ИАРМ.

6. Промовирање на системот на акредитација

Согласно постојаните препораки на Владата на Република Македонија, ИАРМ е задолжен во соработка со Министерството за економија да презема активности со кои ќе се промовира потребата од акредитирани и овластени тела со седиште во Република Македонија. Промоцијата на системот на акредитација е од клучно значење за реализацијата на проектот на Владата на Република Македонија “Македонско сонценце“, кој предвидува сите македонски производи кои се извезуваат да бидат испитувани во лаборатории акредитирани од страна на ИАРМ.

За целосна реализација на овие препораки, неопходна е поголема информираност за начинот на аплицирање, како и за начинот на добивање статус на акредитирано тело. Воедно, по потпишувањето на меѓународните договори ЕА-МЛА и ИЛАС-МРА, ИАРМ ќе организира нови промотивни настани со кои сите заинтересирани страни ќе бидат запознати со придобивките и корисноста од потпишувањето на истите.

Во рамките на промовирање на системот на акредитација, ИАРМ ќе ги преземе следниве активности:

- Организирање на заеднички настани со Организацијата на потрошувачи во Република Македонија;
- Организирање на средби со Стопанските комори во Република Македонија;
- Организирање на средби со стопанственици во повеќе градови низ Република Македонија;

- Организирање на прес конференции;
- Подготовка и издавање на промотивен и едукативен материјал од областа на акредитацијата, на теми препорачани од европската и светската организација за акредитација: *“Зошто да се користат услуги од акредитирана лабораторија”*, *“Потребата да се биде акредитирана лабораторија и кои се предностите од акредитираниот статус”*, *“Корисности за Владата и регулаторите од услугите на акредитирани лаборатории”*.
- Издавање на Годишен извештај за работата на ИАРМ за 2012 година;
- Промоција за доделување на сертификати на акредитираните тела во 2013 година. Оваа промоција ќе се организира на 9 јуни 2013 година, по повод Меѓународниот ден на акредитацијата;
- Одбележување на јубилеј – 10 години од основањето на ИАРМ (2003-2013) и
- Заштита на логото и знакот за акредитација во Државниот завод за индустриска сопственост.

Потребни средства 600.000 денари

7. Работа на Советот на ИАРМ и Одборот за надзор на материјално - финансиското работење на ИАРМ

Советот на ИАРМ го сочинуваат 11 члена, а Одборот за надзор на материјално - финансиското работење на ИАРМ три члена. Седниците на овие две тела кои работат во рамките на ИАРМ, се организираат по потреба, а исплата се врши по присуство, за не повеќе од 12 надоместоци во годината.

Потребни средства 1.000.000 денари

8. Меѓународни активности

Согласно статусот на полноправен член во двете меѓународни организации, ИАРМ е задолжен да плаќа соодветен износ на име годишна членарина за 2013 година.

Како полноправен член на ЕА со статусот на потписник на MLA Договорот, ИАРМ треба да плати годишна членарина во износ од 14.000 евра и како полноправен член на ILAC со статусот на потписник на MRA Договорот, ИАРМ има обврска за плаќање на годишна членарина во износ од 1.500 долари.

Согласно статусот на членство, а особено статусот на потписник на MLA, ИАРМ задолжително ќе учествува со свои претставници на двете годишни собранија на ЕА и двата состанок на MAC комитетот (ЕА - Multilateral Agreement Committee) кои ќе се организираат во 2013 година. Исто така, за следење на најновите случувања во областа на акредитацијата во Европа, неопходно е учество на претставници од ИАРМ на состаноците на комитетите на ЕА (Комитет за лаборатории, Комитет за сертификациски тела, Комитет за инспекциски тела, Комитет за комуникација и публикација, Комитет за хоризонтална хармонизација).

Како полноправен член на светската организација-ILAC и потписник на ILAC-MRA, ИАРМ ќе учествува со еден свој претставник на Годишното собрание на ILAC во 2013 година.

Согласно одлуката од шестата седница на Меѓувладината македонско-руска комисија за трговско-економска и научно-техничка соработка (јули 2012г.) и искажаниот интерес од страна на Руската Акредитација за продлабочување на меѓудржавната соработка во областа на акредитацијата, ИАРМ достави предлог текст

на Договор за соработка со националното тело за акредитација на Русија. Овој договор ќе ја регулира меѓусебната соработка во областа на акредитацијата, со цел намалување на техничките бариери во прометот помеѓу двете земји. Договорот ќе биде потпишан во текот на 2013 година.

На регионално ниво, ИАРМ има потпишано билатерални договори за соработка со националните акредитациски тела на Србија, Црна Гора, Бугарија, Албанија, Хрватска, Турција, Косово, Босна и Херцеговина и Молдавија. Целта на овие договори е организација на заеднички обуки за оценувачи, размена на експерти и оценувачи на регионално ниво што ќе придонесе за изградба на ефикасен систем за акредитација. Во рамки на договорената регионална соработка ќе се продолжи со започнатата активност на взаемно учество на сведочења при изведување на оценки на вработените од националните тела за акредитација од регионот.

Потребни средства 2.536.000 денари

9. Менаџмент и тековно работење на ИАРМ

За нормално одвивање на тековните активности на ИАРМ, во Буџетот на ИАРМ за 2013 година обезбедени се средства за одржување на хардверската и софтверската опрема (софтвер за сметководствено, благајничко и архивско работење), одржување на тренинг центарот, одржување на патничко моторно возило, како и за набавка на компјутерска опрема.

ИАРМ уште од 2011 година има имплементирано софтвер за спроведување на постапките за акредитација, чија јавна набавка беше буџетски кофинансирана во рамките на ИПА-2008 проектот. По тој основ, ИАРМ во фискалната 2013 година има пренесено заостанат долг уште од 2011 година за негова доплата спрема добавувачот во износ од 1.200.000 денари.

Исто така, планирани се средства за одржување и надградба на имплементираниот софтвер (Data management system).

Потребни средства 2.800.000 денари

10. Заклучно со 31.01.2014 година, ИАРМ ќе достави извештај со финансиски показатели за реализација на Програмата за работа на ИАРМ за 2013 година до Владата на Република Македонија во кој ќе бидат опфатени постигнатите резултати и финансиските показатели, како и образложението за евентуалните отстапувања од планираните активности.

11. Оваа програма влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во “Службен весник на Република Македонија”.

Број: 41-9681/1-12

**Датум: 03 јануари 2013 година
Скопје**

**Заменик на Претседателот на
Владата на Република Македонија
М-р Зоран Ставрски**